

Makale Bilgisi: Tekinsoy, B. (2024). Erken Cumhuriyet Dönemi Tasarruf Tedbirlerine Bir Örnek: Tasarruf Sandıkları. DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2, ss.560-588.	Article Info: Tekinsoy, B. (2024). An Example of Saving Measures in the Early Republican Period: Savings Funds. DEU Journal of Humanities, Volume:11, Issue:2, pp. 560-588.
Kategori: Araştırma Makalesi	Category: Research Article
DOI: 10.69878/deuefad.1486871	DOI: 10.69878/deuefad.1486871
Gönderildiği Tarih: 20.05.2024	Date Submitted: 20.05.2024
Kabul Edildiği Tarih: 25.07.2024	Date Accepted: 25.07.2024

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ TASARRUF TEDBİRLERİNE BİR ÖRNEK: TASARRUF SANDIKLARI

Betül Tekinsoy*

ÖZ

Tüm dünyayı derinden etkileyen 1929 Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye’yi de etkisi altına almıştır. Türkiye’de bu ekonomik krizi atlatabilmek için sıkı politikalar takip edilmiştir. Bu politikalar doğrultusunda halkı tasarrufa özendirmek ve yerli malı kullanmaya teşvik etmek amacıyla Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş ve yerli malı haftası kutlanmaya başlanmıştır. Özellikle 1930-1945 arası dönemde basında yer alan tasarruf temalı yazılar aracılığıyla halkta tasarruf bilinci oluşturulmaya çalışılmıştır. Krize karşı alınan tasarruf tedbirlerinden birisi de halkın tasarrufa yönlendirilmesini sağlamak amacıyla kurulan Tasarruf sandıklarıdır. 10 Haziran 1930 tarihli ve 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanununa tâbi olan bu kurumlar, küçük tasarrufları belirli bir faiz karşılığında alarak önemli işlere yönlendirmek, kazançları sınırlı olan kişilerin birikimlerini korumak ve bunları bir araya getirerek ülke servetinin çoğalmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuşlardır. Çalışmamızda, tasarruf sandıklarının kuruluş süreci, çalışma ilkeleri ve hem şahsi hem de toplumsal bakımdan sağladığı faydalar başta Bakanlar Kurulu’nun kararı ile yürürlüğe giren “Tasarruf Sandıkları Nizamnamesi” olmak üzere dönemin ulusal basını ve arşiv kaynakları incelenerek açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çeşitli telif ve tetkik eserlerden de istifade edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Tasarruf, Tasarruf Sandıkları, 1929 Ekonomik Krizi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, betultekinsoy@gmail.com,
ORCID: [0000-0002-5342-366X](https://orcid.org/0000-0002-5342-366X)

AN EXAMPLE OF SAVING MEASURES IN THE EARLY REPUBLICAN PERIOD: SAVINGS FUNDS

ABSTRACT

The 1929 Great Depression, which deeply affected the whole world, also affected Türkiye. Türkiye has followed strict policies to overcome this economic depression. In line with these policies, the National Economy and Savings Society was established in order to encourage people to save money and use domestic goods, and domestic goods week began to be celebrated. Especially in the period between 1930 and 1945, savings awareness was tried to be created in the public through savings-themed articles in the press. One of the savings measures taken against the economic depression is the savings funds established to encourage people to save. These institutions, which are subject to the Savings Funds Law No. 1711 dated June 10, 1930, were established in order to direct small savings to important businesses by taking them in return for a certain interest, to protect the savings of people with limited earnings, and to help increase the country's wealth by bringing them together. In our study, we tried to explain the establishment process of savings funds, their operating principles and the benefits they provide both personally and socially, by examining the national press and archive sources of the period, especially the "Savings Funds Regulation" that came into force with the decision of the Council of Ministers. In addition, various copyrighted and research works were also used.

Keywords: Saving, Savings Funds, 1929 Great Depression.

1. GİRİŞ

Sovyetler Birliği ve Japonya dışında tüm dünyayı etkisi altına alan 1929 Dünya Ekonomik Krizi, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere diğer ülkeleri de derinden sarsmıştır. Krizden etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Ekonomik krizin baş gösterdiği 1929 yılına Türkiye, tarım ve gümrük gelirlerinde meydana gelecek artışa bağlı olarak büyük bir iyimserlik içinde girmiş olmasına rağmen iktisadi alanda büyük bir sarsıntıya uğramıştır. Büyük Buhran, birçok ülkeye göre Türkiye’de daha hafif geçmiş olsa da ilerleyen süreçte liberal ve karma ekonomik politika yerine devletçiliğe geçilerek ulusalcı bir tutum benimsenmiştir (Sönmezoğlu, 2015, s. 228; Tekinsoy, 220, s.285-287; Şavlı, 1993, s. 37). Milli Mücadele sonrasında milli ekonomik düzenini kurmaya çalışan genç Türkiye, ekonomik seferberlik ilan ederek (Tokgöz, 2004, s. 324), iktisadi politikalarını yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır. Buna bağlı olarak da ekonomik krizi atlatabilmek için sıkı iktisadi politikaları devreye sokmuştur (Şavlı, 1993, s. 25). Türkiye’de ekonomik buhranın kamuoyuna yansıyan ilk habercisi Türk parasının İngiliz parası karşısında değer kaybettiğini ifade eden haberlerin gazetelerde yer alması olmuştur (Tekeli; İlkin, 1977, s. 78). Paranın değerindeki düşüşün gün geçtikçe artması birtakım tedbirlerin de alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle ilk başta 16 Mayıs 1929’da 1477 sayılı “Menkul Kıymetler ve

Borsalar Kanunu”, ardından 20 Şubat 1930’da 1567 sayılı “Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında” bir kanun çıkarılmıştır. Bu kanun esas alınmak suretiyle çıkarılan kararnameler ile hükümetin döviz talebindeki kontrolü arttırılarak Türk parasının değeri korunmaya çalışılmıştır. (İlhan; Tekeli, 1977, s. 82). Bu kanunlar dizisi, 11 Haziran 1930’da kabul edilen 1715 sayılı “Merkez Bankası Kanunu” ile de sonuçlandırılmıştır. Böylece Türkiye, dışa bağımlı olmaksızın para politikasını uygulama imkânı bulmuştur (İlhan; Tekeli, 2009, s. 57).

Kriz döneminde hükümetin uyguladığı en önemli politikalardan bir diğeri de vatandaşı tasarrufa özendirmek ve yerli malı kullanmaya teşvik etmek olmuştur. Bu amaçla buhrana tepki olarak ortaya çıkan ilk kurum, Atatürk’ün direktifleriyle TBMM Başkanı Kâzım Özalp’ın başkanlığında 12 Aralık 1929 tarihinde kurulan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’dir (Sarıgüzel, 2021, s. 2021; Çok, 2013, s. 34). Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti genel kâtibi tarafından 24 Aralık 1929 tarihinde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’ne gönderilen yazıda Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal’in himayesi altında cemiyetin teşekkül ettiği, cemiyetin amaç ve gayelerinin bütün milletçe benimsenmesi ve hükümlerinin ifa edilmesinin Cumhuriyet Halk Fırkası’nın faaliyetleri ile mümkün olacağı ifade edilmiştir. Yazıda belirtildiği üzere Cemiyetin kurucuları; Balıkesir Milletvekili ve TBMM Başkanı Kazım (Özalp), Trabzon Milletvekili ve TBMM Başkan Vekili Hasan (Saka), Sinop Milletvekili Yusuf Kemal (Tengirşenk), Erzincan Milletvekili Saffet (Arıkan), Siirt Milletvekili Mahmut (Soydan), İzmir Milletvekili ve İş Bankası Genel Müdürü Celal (Bayar), Kırklareli Milletvekili ve Himaye-i Etfal Cemiyeti Başkanı Fuat (Umay), İzmir Milletvekili Rahmi (Köken), Kocaeli Milletvekili Reşit Saffet (Atabinen), Aksaray Milletvekili Besim (Atalay), Ziraat Bankası Genel Müdürü Şükrü (Ataman) ile Emlak ve Eytam Bankası Genel Müdürü Hakkı Saffet (Tarı)’dan oluşmuştur (BCA, 490-1-0-0/1-3-16, s. 1). Bu cemiyetten önce 1926 yılında *Yerli Mamulâtı Müstehlikler Cemiyeti* ve 1929 yılında *Yerli Mallarını Koruma Cemiyeti* adında iki cemiyet kurulmuş olsa da bahse konu olan cemiyetler ilerleyen süreçte kendileri ile aynı amaçta olan Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti ile birleşmişlerdir (Duman, 1992, s. 134-135).

Temel amaçları arasında yerli mallarının tanıtımını yaparak kullanmaya özendirmek, yerli mallarının cins ve miktarını yükselterek kalite bakımından ithal edilen muadili malların seviyesine getirmek ve fiyatlarını ucuzlatmak olan Cemiyet, söz konusu bu amaçlar doğrultusunda her yıl 12-18 Aralık tarihleri arasında *Tasarruf ve Yerli Malları Haftası* düzenlemeye başlamıştır (Bulut, 2003, s. 90). Cemiyet bu amaçlarını gerçekleştirmek için, ülke genelinde konferanslar düzenleyerek radyo programları yapmıştır. Ayrıca afiş, poster ve broşür gibi yazılı ve görsel materyalleri kullanarak farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Sanayicilerin ve tarım ile meşgul olanların daha kaliteli ve ucuz üretim yapmalarını sağlamak için sanayi ve tarım

kongreleri düzenlenmiştir. Bu kongrelerin haricinde yerli üreticilerin mallarını tanıtmak için yurt genelinde sergiler açılmış, yurt dışında da fuarlara katılım sağlanmıştır. Söz konusu faaliyetlerde sürekliliği sağlamak için de *İktisat ve Tasarruf* adında aylık çıkan bir dergi yayınlanmıştır (Toker, 2009, s. 662). Geniş halk kitlelerini tasarrufa yönlendirmeyi amaç edinen Cemiyet, *geniş halk kitlelerini etkilemeye dönük bir sosyal hareket* olarak nitelendirilmiştir. Türkiye’de 1929 yılında bankalardaki tasarruf mevduatının mevcut 27 milyon liradan 1938 yılında 335 milyon liraya yükselmesi cemiyetin amaçlarını gerçekleştirmedeki başarısını göstermesi bakımından önem arz etmektedir (Gözcü, 2012, s. 273).

Cemiyete üye kaydına ve cemiyetin çalışmalarına yardım edilmesine bilhassa önem verilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) Kütahya milletvekili tarafından Fırka’nın İdare Heyeti Başkanlığı’na gönderilen yazıda cemiyetin iki seneden beri tasarrufu halk arasında yaygınlaştırmak, yerli mallarına olan ilgiyi artırmak ve bu ilgilinin sürekliliğini sağlamak, Türkiye’nin iktisadi varlığını tanıtmak ve yükseltmek için çaba gösterdiği ve bunda da başarılı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca CHF’nin Cemiyet ile sıkı temas içinde bulunarak faaliyetleri ile yakından alakadar olması istenmiştir. Aynı yazıda özellikle 12 Aralık tarihinde başlayan tasarruf ve yerli malları haftasındaki çalışmalara CHF’nin destek olması, Cemiyetin şubelerine yer temin edilmesi ve *Sanayi Kongresi Raporları* ve *Cihan iktisadiyatında Türkiye* gibi eserlerin tavsiye edilmesi istenmiştir (BCA, 490-1-0-0/1-3-16; BCA, 490-1-0-0/1-3-22, 20 Şubat 1930). Tek parti iktidarı olarak nitelendirilen ve parti-devlet bütünleşmesinin olduğu bir dönemde ülke genelinde en örgütlü oluşum olan CHF teşkilatlarına böyle bir vazifenin verilmiş olması tasarruf sandıklarına bakış açısının bir göstergesidir.

Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı’na gönderilen yazı ile de Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin amacının halka tanıtılması için minarelere mahya asılması ve camilerde bu konunun halka anlatılması (BCA, 51-0-0-0/3-17-23), 28 Kasım 1934 tarihinde gönderilen başka bir yazı ile de Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin 4. Tasarruf ve Yerli Malları Haftası dolayısıyla halkın tasarrufa ve yerli mallarına özendirilmesi hususlarının vaazlarda işlenmesi talep edilmiştir (BCA, 51-0-0-0/12-101-20). Devletin tasarrufu özendirme noktasında geniş kitlelere ulaşabilmek için halkın toplanma alanları olan camileri birer propaganda merkezi olarak kullandığı görülmektedir. Gazete ve dergilerde kaleme alınan yazılar, devletin çeşitli kurumları aracılığıyla yapılan faaliyetler 1930’lar Türkiye’inde ancak belli ve sınırlı bir kesime ulaşılabilmesini sağlayabilirdi. Oysa ki mütedeyyin geniş kitleler için en önemli toplanma merkezlerinden birisi olarak değerlendirilebilecek camiler tasarrufla ilgili bilgilerin birebir ve sözlü olarak aktarılabilceği yerlerdi.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti 13 Ocak 1934 tarihinde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk tarafından kabul edilen bir kararname ile kamu yararına faaliyet gösteren dernek statüsü kazanmıştır (BCA, 30-18-1-2/42-2-15). İlgili kararname ile Cemiyet'in faaliyetleri kolaylaştırılırken, devlet tarafından verilen önem de ön plana çıkarılmıştır.

Ekonomik kriz döneminde ve sonrasında halkı tasarrufa özendirmek ve birikimlerini milli bankalara yatırmalarını sağlamak için yoğun kampanyaların da yürütüldüğü görülmektedir. Bu kampanyalarda; evde saklanan paranın kâr getirmeyeceğini, tasarrufun bankada faizle çoğalabileceğini, bankalarda biriken paraların kar getirdiğini ifade eden çeşitli sloganlar kullanılmıştır. Yürütülen kampanyalar ile milli bankalara yatırılan birikimlerin devlet garantisi altında olduğu ifade edilerek, halkta bankalara karşı güven oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Emlak ve Eytam Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Ziraat Bankası ve İş Bankası gibi milli bankaları yatırım için ön plana çıkarmak amacıyla sıklıkla reklamlarına da yer verilmiştir. Halkın birikimlerini bu bankalara yapmalarını sağlamak için, bankalardan kumbara alınması gerektiğini ifade eden; “İş bankası kumbaraları, iktisat seferberliğinin cephanesidir. Vatandaş, İktisat harbinde silahlan”. “Çocuğunun tahsilini, saadetini düşünen baba hiç durmadan Ziraat Bankası'na gider ve bir kumbara alır” gibi çeşitli sloganlarla yoğun kampanya yürütülmüştür. (Toker, 2019, s. 667).

Aynı dönemde İş Bankası, halkı ve çocukları tasarrufa alıştırmak için on bin kutu tasarruf kumbarası üretmiş ve şubelerine dağıtmıştır. Banka, bu kutuları alanlara bazı haklar tanımış, ilk defa kutu bedeli olarak aldığı iki lirayı kutu sahiplerinin hesaplarına kaydederek mevcut paraya faiz vermiştir (Milliyet, 19 Mayıs 1929, s. 1). Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından ayda bir yayınlanmak üzere *Tasarruf* adlı bir mecmua yayınlanmaya başlanmış ve senede 50 kuruş karşılığında isteyen memurların abone olmaları sağlanmıştır (Milliyet, 16 Şubat 1932, s. 3). Ziraat Bankası da halkı tasarrufa alıştırmak amacıyla tasarruf kutularında en az 50 lira olanlara senede 4 defa çekilecek kura ile ikramiye vermeyi planlamıştır. Bu kuralar 1 Eylül, 1 Kasım, 1 Mart ve 1 Haziran tarihlerinde çekilmiş ve hesaplarında 50 liranın üzerinde parası olanlara ikramiye çıktığı takdirde yüzde 20 fazlasıyla verilmiştir (Ulus, 12 Aralık 1940, s. 8).

Krize karşı alınan tasarruf tedbirlerinden biri de halkın tasarrufa yönlendirilmesini sağlamak amacıyla kurulan Tasarruf sandıklarıdır. *Halk Sandıkları*¹ ve 10 Haziran 1930 tarihli ve 1711 sayılı *Tasarruf Sandıkları*

¹ 8 Haziran 1933 yılında 2284 sayılı kanun ile Halk Bankası ve Halk Sandıkları kurulmuştur. Bu kanunun gerekçesinde belirtildiği üzere Halk Bankası küçük kredi işini idare edecek, doğrudan doğruya halka kredi açmayacaksa da Halk Sandıklarını finanse ederek ülkede küçük kredileri düzenleyecektir. Bkz. Tekeli; İlkin, 2009, s. 301-302.

Kanunu'na tâbi olan tasarruf sandıklarında mevduatın korunması birinci derecede öneme sahip olmuştur. Tasarruf sandıkları, devlet tarafından kurulup idare edildiği gibi, özel teşebbüs eliyle de oluşturulabilmektedir (İmre, 1944, s. 223). Tasarruf sandıkları kanunu, 1941 yılında TBMM tarafından kabul edilmiş olup, bu kanunun uygulanma biçimini göstermek amacıyla Maliye, İçişleri ve Ticaret bakanlıkları tarafından bir nizamname hazırlanmıştır. Buna göre, özel idareler, belediyeler ve milli bankalar tarafından kurulacak olan tasarruf sandıklarının yetkileri, statüleri, idare şekilleri, bütçeleri, halkla ve bankalarla olan ilişkileri, faizlerin başlangıç ve bitiş günleri bu nizamnameye tabi olmuştur (Ulus, 12 Ağustos 1942, s. 2). Çalışmamızda Türkiye'de, ekonomik krize karşı alınan tasarruf tedbirlerinden biri olan, tasarrufu halka benimsetmek, küçük tasarrufların belirli bir faiz karşılığında alınarak önemli işlere yönlendirmek amacıyla oluşturulan tasarruf sandıklarının kuruluş süreci, faaliyetleri ve önemi hakkında bilgi verilmiştir.

2. Ulusal Basında Tasarruf Konulu Yazılar

Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'de de etkisini göstermesi ile birlikte tasarrufun önemi ile ilgili halkta bir algı oluşturmak ve geniş kitleleri tasarrufa teşvik etmek amacıyla özellikle yerli malı haftasında tasarruf temalı birçok yazı ve haber ulusal basında sıklıkla yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinde Habib Edip'in, "Küçük Tasarruflar" başlıklı yazısında özellikle Amerika'dan örnek verilerek Batı'da milletlerin servetlerinin her sene yüzde üç arttığı, sanayi ve tarımın gelişmesinin yanı sıra tasarrufun da bu durumun ortaya çıkmasında büyük rolü olduğu, özellikle halkın biriktirdiği küçük meblağdaki paraların hem fert hem de mensubu olduğu devlet için büyük kıymetinin olduğu belirtilmiştir. Yazının devamında Türkiye'de tasarruf konusunda da ifrat ve tefrit yolunun takip edildiğinden bahisle, halkın en zaruri ihtiyaçlarını dahi karşılamadan birikim yaptığına ya da kazancının en ufak bir bölümünü bile tasarruf etmediğine değinilmiştir. Yazıda tasarrufun önemi noktasında Almanya örneği verilerek, söz konusu devletin I. Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra tasarrufa önem vermediği ancak 1924 yılından itibaren halkı tasarrufa teşvik etmek amacıyla tasarruf sandıklarını kurduğu vurgulanmıştır. Nitekim Almanya'da 1924 yılından itibaren doğan her çocuğun adresine tasarruf sandıkları tarafından üç mark yani bir buçuk lira değerinde bir mektup gönderilmiştir. Çocuğun anne ve babası, tasarruf sandığına başvurup çocuk adına bir hesap açtırdıkları takdirde kendilerine gönderilen mektubu tasarruf sandığına iade etmişlerdir. Bundan sonra aileler çocuğun bu ilk servetini arttırmak için bir zorunluluk hissetmişlerdir. Böylece halkı tasarrufa yönlendiren bu yöntemin büyük faydaları olmuştur. Nitekim tasarruf sandıkları tarafından çıkarılan tasarruf pulları ve tasarruf kumbaralarına da halk büyük ilgi göstermiştir. Türkiye de ise İş Bankası bu yöntemi uygulayarak, hem tasarruf kumbaralarını halka arz etmiş hem de tasarrufun faydalarını anlatan reklamlar hazırlamıştır (Edip, 22 Ağustos 1929, s. 1-2). Örneğin, 26 Nisan 1935 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki reklamda;

“Küçük fakat azametli bir kuvvet! Şu başaklarla üzerindeki küçük buğday taneleri kadar ehemmiyetsiz ne vardır? Zaten bir buğday tanesinin ne hükmü olur? Fakat birçok buğday taneleri bir araya geldiği zaman köylüyü, değirmenciği, fırıncıyı, ekmekçiyi çalıştırmakta binlerce insana iş vermekte ve her şeyden evvel hepimizin her günkü ekmeğimizi temin etmektedir. Bir beş kuruşluk için de aynen buğday misali ele alabilirsiniz Tek başına bir beş kuruşluğun ne hükmü olur?... Fakat tasarruf edilip kumbaralara sevk edilen birçok beş kuruşluklar, toplu olarak büyük bir kuvvet teşkil eder. Bu kuvvet yalnız sahibine değil, fakat sayısız insanlara saadet getiri. Beş kuruşlarla bir kumbara, kumbara ile bir kasa dolar. Siz de İş Bankası’ndan bir kumbara alınız. Kumbara İş Bankası’nın İş Bankası da Cumhuriyetin eseridir” ifadeleri ile halk tasarrufa teşvik edilmiştir (Cumhuriyet, 26 Nisan 1935, s. 14; Bkz. Ek-1).

İş Bankası’nın yanı sıra Türkiye Ziraat Bankası’nın tasarruf kumbaraları ile ilgili reklamlarının da gazete sütunlarında yer aldığı görülmektedir. 28 Mayıs 1936 tarihli Uyanış Servetifünun gazetesindeki reklamda mevcut günden yarına uzanan, kumbaralardan oluşan çelik bir köprüye yer verilmiş ve “*Kumbara çelik köprüdür*” sloganı kullanılmıştır (Uyanış Servetifünun, 28 Mayıs 1936, s. 19; Bkz. Ek-2). Bu süreçte ayrıca halkın tasarrufa alıştırılması için en az beş kuruş olan paraların kabul edilmesi ile yüzde iki buçuk faiz verilerek bir posta tasarruf bankası projesi de hazırlanmıştır. Buna göre tasarruf ile ilgili bütün işlemler posta gişelerinde yürütülecek ve özel tasarruf defterlerine kayıt yapılacaktır (Milliyet, 30 Mayıs 1929, s. 29)

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tarafından düzenlenen tasarruf ve yerli malı haftası kutlamalarında, İstanbul’da bütün sinemalarda tasarrufu konu alan propaganda filmlerinin gösterilmesi, uçaklar tarafından tasarruf ile ilgili evrakların atılması, ülkenin diğer yerlerinde halkın dikkatini çekecek yerlere, sinema ve tiyatro binalarına, tramvay ve vapurlara, vapur iskelelerine yirmi dört bini İstanbul’a olmak üzere toplam altmış bin afişin asılması gibi çeşitli faaliyetlerin yapılması planlanmıştır. Bu faaliyetler dahilinde hafta içinde her gün radyoda, Galatasaray Lisesi’nde, Darülfünun ve Türk Ocağı salonlarında tasarrufa ait konferanslar verilmesi, İstanbul’da mağazalar arasında güzel vitrin yarışması düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Yüz mağazanın katılacağı bu yarışmada sadece yerli mallarının sergilenmesi, en iyi düzenlenen mağazayı İstanbul halkının seçmesi düşünülmüştür. Ayrıca Tasarruf Haftasını Türk Ocağı’nda Başbakan İsmet İnönü’nün bir konuşma ile açması ve Meclis Başkanı Kazım Özalp’ın da aynı toplantıda bir konuşma yapması planlanmıştır (Vakit, 12 Aralık 1930, s. 1;5).

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti başkanı Kazım Özalp, yayınladığı bir beyannamede yerli malı kullanmanın ve tasarruf etmenin milli bir borç olduğunu ifade etmiştir. Özalp, beyannamesinde ayrıca *Memleket iktisadiyatını koruma kararnamesinin* hükümet tarafından alınan tedbirlerin en önemlisi olduğunu, böyle bir tedbir alınmadığı takdirde Türk parasının değerinin korunmasının mümkün olamayacağını belirtmiştir. Beyannamenin devamında; *her Türkün Türkiye malı kullanması şiarı, artık her Türkün amentüsü olmalıdır. Memleketimizde yetişen ve yapılan yerli mallarımızı kullanmak artık bir zaruret halini aldı. Türk parasının kıymetini korumak her Türk vatandaşın kesesini alakadar eden bir iştir. O halde bu gayeye varmak için yerli malı kullanmak da her Türk vatandaşının yalnız milli değil, aynı zamanda şahsi menfaati icabıdır* ifadeleri ile de yerli malı kullanmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır (Vakit, 24 Kasım 1931, s. 1).

Milliyet gazetesi de konu ile ilgili olarak *Milli Mücadelede Birinci Hedefimiz Akdeniz, İkinci Hedefimiz İktisattır* başlığı ile verdiği haberde; tasarruf haftasında verilecek konferanslarda diğer ülkelerde düzenlenen tasarruf haftası ve sonuçları ile ilgili bilgi verileceği, bazı ülkelerde özel tasarruf bankalarının halka dağıttığı tasarruf defterlerinin olduğu, özellikle Amerika’da tasarruf işini yürütenlerin bu defterleri bankalara göstererek her ay belirli bir miktar para tasarrufunu sağladıkları belirtilmiştir (Milliyet, 12 Aralık 1930, s. 1;6). Cumhuriyet gazetesi de 12 Aralık 1930 tarihindeki sayısında tasarruf ile ilgili yazılara yer vererek, *Vatandaş, para biriktir! 5 milyon kişi günde 5 kuruş biriktirse senede 90 milyon lira toplanır. Ve işte milli sermaye böyle vücut bulur* ifadeleri ile halkı tasarrufa teşvik etmeye çalışmıştır.

Devlet büyüklerinin tasarruf ile ilgili yaptıkları konuşmalara basında yer verilmek suretiyle halkta farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Nitekim Milli İktisat Bakanı Celal Bayar’ın İstanbul radyosunda tasarruf ve yerli malı haftası ile ilgili yaptığı konuşması Cumhuriyet gazetesinin sayfalarında geniş yer tutmuştur. Bayar, söz konusu konuşmasında tasarruf ve yerli malı kullanmanın bir milletin gelişmesindeki önemine vurgu yaparak, eski dönemlerde tasarrufun *dişten arttırmak ya da ak akçe kara gün* içindir sözü ile ifade edildiğini ancak tasarrufun gerçek anlamının bunun tam tersi olduğunu, ak akçenin ak günü hazırladığını ve dişten değil işten arttırmak gerektiğini belirtmiştir. Bayar konuşmasının devamında; gelişmiş devletlerin tasarruf anlayışının paranın küpte, kasada ve sandıkta saklanması yerine milli üretime sevk edilmesi anlayışına dayandığını, tasarrufu milli üretime de kanalize eden kurumların milli bankalar olduğunu belirtmiştir (Cumhuriyet, 19 Aralık 1936, s. 1;8).

3. Türkiye’de Tasarruf Sandıklarının Kurulması

Türkiye’de tasarruf sandıklarının kuruluşunu Osmanlı Devleti’nin son dönemine kadar götürmek mümkündür. 1876 yılında cezaevlerinde tasarruf

sandıkları kurulmuştur (Bora, 1979, s. 17-18). Diğer taraftan, II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında rastlayan bir dönemde (1912) bu türden sandıkların faaliyetlerinin arttığına dair emareler bulunmaktadır. Dönemin önemli eğitimcilerinden birisi olan Mustafa Satı Bey tarafından Dârulmuallimin müdavimlerine verilen "Mekteplerde Teavün ve Tasarruf Sandıkları" konulu konferansta tasarruf sandıklarının neden kurulması gerektiği, faydaları gibi konular ayrıntılarıyla değerlendirilmiştir. Aynı konferans daha sonra Satı Bey'in başyazarı olduğu Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası tarafından da yayımlanmıştır (Satı, 15 Kanun-ı evvel 1328, s. 390-395) I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği ve Osmanlı Devleti'nin de muharip olarak savaşın içinde yer aldığı bir dönemde Muallim mecmuasının 1918 yılına ait bir sayısında "Mekteplerde Tasarruf Sandıkları" başlığını taşıyan yazıda büyük ve kişisel sermayelerin yerini küçük ve müterahim (birikmiş) sermayelere terk ettiği düşüncesinden hareketle mekteplerde eğitim gören öğrencilerin tasarruf sandıkları oluşturdukları, bu sandıkların İstanbul'daki birçok mektepte kurulduğu belirtilmektedir. Aynı haberde bu tür sandıkların taşrada da kurulmaya başlandığından bahisle *İzmir'e tâbi Kula kazası Numune Mektebi*'nde tasarruf sandığının kurulduğundan söz edilmektedir (Muallim, 15 Mart 1334, s. 731). 1912'de Satı Bey'in üzerinde durduğu tasarruf sandıklarının 1918'e gelindiğinde en azından İstanbul'da bulunan eğitim kurumlarında yaygınlık kazandığı söylenebilir. Ayrıca Satı Bey'in konferansının 1912 yılında tam da I. Balkan Savaşı devam ederken düzenlenmiş olması ile Muallim mecmuasında yer alan haberin I. Dünya Savaşı sonlarında (1918) kaleme alınmış olması olağanüstü şartlarda tasarruf sandıklarına verilen önemin bir işareti olarak görülebilir. Nitekim her iki savaş döneminde de tasarrufa olan ihtiyaç doğal olarak artmıştır.

Milli Mücadele'nin kazanılması sonrasında tasarruf sandıklarının varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Uzun süren savaş ve getirdiği yıkım sonrasında yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinin kalkınması ve küçük birikimlerin tasarruf sandıkları aracılığıyla değerlendirilmesi düşüncesi dönemin basınına da konu olmuştur. Muallimler Mecmuası'nda yer alan "Mekteplerde Tasarruf Sandıkları" başlıklı yazı da "Her ferdin hiç olmazsa ihtiyâcat-ı maddiye ve m'aneviyesine kifayet edecek kadar bir servet iktisab etmeye çalışması bir vazife-i şahsiye ve vataniyedir" (Nurullah, Şubat 1924, s. 555) denilerek tasarruf sayesinde elde edilecek birikimin kişilerin şahsi çıkarları kadar milli çıkarlara da hizmet ettiği vurgulanmıştır. Nurullah isimli bir öğretmen tarafından kaleme alınan yazıda tasarruf sandıklarının önemi ayrıntılarıyla değerlendirildikten sonra diğer okullarda kurulacak tasarruf sandıkları için örnek bir nizamname de mecmuanın sütunlarında kendisine yer bulmuştur (Muallimler Mecmuası, Şubat 1924, s. 558-559).

Türkiye'de Tasarruf sandıklarına verilen önemin artışı 1929 yılında ABD'de başlamış olmasına rağmen tüm dünyayı etkisi altına alan "Büyük Buhran" ile olmuştur. Ekonomik krizin etkisini hisseden Türkiye'de çeşitli

tasarruf tedbirleri alınmıştır. Bu tedbirlerden biri de tasarrufu halka benimsetmek, küçük tasarrufları belirli bir faiz karşılığında alarak, bu tasarrufları önemli işlere yönlendirmek amacıyla kurulan tasarruf sandıklarıdır. Tasarruf sahiplerine ilk taleplerinde birikimlerini geri vermekle yükümlü olan bu kurumlarda tasarruf yapanların büyük bir kısmı işçi, memur ve küçük tacirlerden oluşmaktadır. Tasarruf sandıkları, kazançları sınırlı olan kişilerin cüz'i miktarlardaki birikimlerini muhafaza ederek, gereksiz harcamalardan vazgeçirmeyi ve tasarruf sahiplerini bir araya getirerek ülke servetinin durağan kalmasını engelleyerek, çoğalmasına yardım etmeyi amaçlamaktadır. Bu kurumları bankalardan ayıran temel nokta daha çok küçük tasarruf sahiplerinin menfaatlerini korumak amacıyla kurulmuş olmalarıdır. Mevduat olarak cüz'i miktarları kabul eden tasarruf sandıkları, bu paraları riskli işlerde kullanamazlar ve az kâr getiren ancak güvenilir işleri seçmek zorundadırlar. Tasarruf sandıklarının çalışma ilkeleri her ülkede özel kanunlar ve nizamnamelerle belirlenmiştir. Halk Sandıkları ile 10 Haziran 1930 tarihli ve 1711 sayılı Tasarruf Sandıkları Kanununa tâbi olan tasarruf sandıklarında mevduatın korunması birinci derecede öneme sahiptir. Tasarruf sandıkları, devlet tarafından kurulup idare edildiği gibi, özel teşebbüs eliyle de oluşturulabilmektedir (İmre, 1944, s. 222-223).

Söz konusu Tasarruf sandıkları hakkındaki kanunda; özel idare ve belediyelerin hükümetin izni ile tasarruf sandıkları kurabilecekleri, bu sandıkların ilk kuruluş masrafının özel idare ve belediye bütçelerinden karşılanacağı belirtilmiştir. Kanuna göre; sandıkların kuruldukları tarihten itibaren beş sene zarfındaki senelik temettüleri, idare masrafı ile bankalara yatırılan paraya verilen faizleri karşılayamadığı takdirde, özel idare ve belediye bütçelerinden açıklar kapatılacaktır. Kişiler ve kurumlar tarafından tasarruf sandıklarına yatırılan paralar, devletin kefaleti altında olacak, her bireye ait paranın bin liraya kadar olan kısmı haczedilemeyecek, yalnız bunun faizi haczedilebilecektir. Tasarruf sandığı, tasarruf cüzdanı, tasarruf tevdiatı ve unvanları hükümetin izni olmadan kullanılamayacak ve mevcut paranın nizamname ile belirlenen kısmı hükümetin göstereceği bankaya yatırılacaktır. Tasarruf sandıklarına rehin olarak verilen tahviller ve altınlar, rehin edildikleri zamandaki değerlerinden yüzde onunu kaybetmeleri durumunda ya da mevcut borç zamanında ödenmediğinde borçluya bir hafta içinde eksilen değer tamamlanması veya borcun ödenmesi hakkında bir ihbarname tebliğ edilecektir. Tasarruf sandıklarının kanunda ve nizamnamede belirtilen işlemleri ile bunlara ait evrak ve senetler, bütün vergilerden muaf tutulacaktır. Tasarruf sandıklarına ait bütün para ve mallar, devlet malı hükmünde olup, bunları çalanlar, hile yapanlar, zimmetine geçirenler veya her ne suretle olursa olsun suiistimalde bulunanlar hakkında kanuni işlemler yapılacaktır. Tasarruf sandıkları, kanunda belirtilen hükümlere uymak şartı ile kendi aralarında iş birliği yapabileceklerdir. Ziraat Bankası'nın kefaleti altında bulunan Emniyet Sandığı da bu kanunun hükümlerinden yararlanabilecektir. Milli bankalar da

bu kanunun hükümlerini kabul ettikleri takdirde hükümetin izni ile müstakil tasarruf sandıkları oluşturabileceklerdir. Tasarruf sandıklarının salâhiyetleri, statüleri, idare şekilleri, bütçe ve hesaplarının incelenmesi, tasarruf sahipleri ve bankalarla olan ilişkileri, mevcut paraya verilecek faizlerin oranları bir nizamname ile belirlenecektir. Ayrıca tasarruf sandıklarında tutulacak defterlerin şekli, çeşidi ve bunların kayıt, kullanım ve diğer işlemleri, Maliye ve İktisat bakanlıkları tarafından düzenlenen bir talimatname ile belirlenecektir. Bu kanunun yayımlandığı tarihten itibaren geçerli olduğu ve Bakanlar Kurulu tarafından uygulanacağı da ayrıca belirtilmiştir (TBMM. Zabıt Ceridesi, 10 Haziran 1930, s. 177-178).

3.1. Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı

Erken Cumhuriyet dönemin eğitim sisteminde yeni nesil, faydacı ve uygulamacı bir eğitimden geçirilerek, özel teşebbüs ve girişimciliğe yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Bu yıllarda okullarda, fabrikalarda, büyük ticaret kurumlarında ve devlet dairelerinde bulunan özel tasarruf sandıklarından biri de *Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı* olmuştur. Bu tasarruf sandığının nizamnamesine göre sandığın gayeleri arasında; öğrencilerin iktisat, dayanışma ve yardımlaşma düşünceleri edinmelerini, ihtiyacı olan arkadaşlarına yardımcı olmalarını sağlamak ve öğrencilerin kitap ve kırtasiye gibi kullanacakları malzemeleri ucuz bir şekilde temin etmek yer almaktadır. Talebe Sandığı'na katılacak olan öğrenciler istedikleri hisse miktarını önceden belirlemeli, her hisse için haftalık bir kuruş vermelidir. Öğrenci okulda yer alsın ya da almasın belirttiği haftalık parayı vermek zorundadır. Herhangi bir sebep belirtmeden dört hafta aralıksız bir şekilde haftalık vermesi gereken miktarı yatırmayanlar sandıktan çıkarılacaktır. Sandıkta tahakkuk eden gelirin yüzde ellisi hisseleri olanlara sermayeleri oranında, yüzde otuzu ihtiyaç sahibi olan öğrencilere, yüzde yirmisi ise sandık için sermaye ve yedek fon olarak ayrılmaktadır (Batır, 2017, s. 14; 19-21). Öğrenciler tasarruf ettikleri bu paraları okuldan ayrılırken faiziyle birlikte geri almaktadırlar. Ayrıca sandıkta biriken bu para ile öğrencinin okuldaki ihtiyaçlarının en iyi ve en ucuz şekilde karşılanması amacıyla sandık, bir satış bölümü oluşturarak, burada defter, kalem ve yiyecek maddelerini maliyet fiyatına çok az bir kar ilâvesiyle satılmasını sağlamaktadır. Nitekim bu öğrenci sandığının faaliyetleri uzun yıllar başarıyla devam etmiş, (İmre, 1944, s. 223-224), sandıkta biriken sermaye her yıl artış göstermiştir. Talebe sandığı uygulaması öğrencilere maddi yönden destek olmasının yanı sıra, öğrencilerin sınıflarından temsilci seçmek, bir kuruluşa hissedar sıfatıyla üye olmak, bir kurumun faaliyetlerini kontrol ederek uygun görmediğinde eleştirmek ve idaresi hakkında bilgi sahibi olmak gibi bir takım beceriler de kazandırmaktadır. Böylelikle öğrenciler okullarında aldıkları eğitimin dışında, ileriki hayatlarında karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmeyi öğrencilik yıllarında öğrenme imkânı bulmuşlardır (Engin, 2007, s. 63).

3.2. Afyonkarahisar Köyleri Yardım ve Tasarruf Sandığı

Erken Cumhuriyet döneminde bir diğer tasarruf sandığı da Afyonkarahisar'da oluşturulmuştur. Afyonkarahisar valisi tarafından *vilayet köyleri yardım ve tasarruf sandıkları* ile ilgili Başbakanlığa bir talimatname sunulmuştur. Söz konusu talimatnamede tasarruf sandıklarının ülkede önemli bir yere sahip olmasına rağmen vilayet bütçesinde payının oldukça az olduğuna işaret edilmiştir. Afyon'da ekonomi ve tarım işlerinde vilayetler genel idaresi kânununa istinaden özel muhasebe idaresine yardım edecek olan ve başlangıç olarak yüz bin liralık bir sermayesi bulunan *Afyonkarahisar Köyleri Yardım ve Tasarruf Sandığı*'nin vilayet genel meclisi tarafından kabul edilen talimatnamesinde çeşitli bölümler yer almıştır. Tasarruf sandıklarının kuruluş ve işleyişi ile ilgili olan bölümünde; *Afyonkarahisar Köyleri Yardım ve Tasarruf Sandığı* adıyla bir sandığın kurulduğu, her hakkının il özel idaresi ve köy sandıkları hakkı gibi seçkin haklardan olduğu, vilayetin her köyünün halkının sandığa ait işleri yapmakla sorumlu bulunduğu ve muhtarların da bu işlerin yürütücüsü olacağı belirtilmiştir. Ayrıca sandığın anaparasının alınamayacağı ve köylülerin borçlarından dolayı haczedilemeyeceği ifade edilmiştir. Talimatnameye göre tasarruf sandıkları; çiftçiye kredi sağlamak, peşin para ile veya veresiye olarak damızlık, çift hayvanı, çift düzeni ve fidan vermek, çiftçilere dört veya iki tekerlekli araba sağlamak, araba imalathaneleri açmak ve açılmasına yardım etmek, çiftçi aleti depoları açmak, çiftçinin mallarını istedikleri yerlere göndermek ve satmak, antrepolar açarak çiftçinin getireceği mahsulleri almak, satmak ve karşılık olarak para vermekten sorumludur. Bunun yanında köylerde uzman memurlar bulundurarak çiftçiliğin modern yöntemlerini köylüye öğretmek, çiftçinin işine yarayan mahsul, alet ve hayvan sergileri açmak, kinin gibi ilaçlar bulundurmak, sağlık konusunda köylüye yardımcı olmak, çiftçilik ile ilgili okullar açmak, yabancı devletlere veya Türkiye'de yer alan yüksekokullara çiftçilikle ilgili işler için öğrenci göndermek gibi sorumlulukları da üzerine alacaktır. Görüldüğü gibi bu sandıklar köylerde tarım ve hayvancılık alanlarında çiftçiye destek sağlamanın yanı sıra sağlık alanında halkı bilinçlendirmeyi ve çiftçiliği daha cazip hale getirmek için halkın eğitim göreceği okullar açmayı görev edinmiştir. Ayrıca sandık talimatnamesinde, sandığın anaparasının iki yüz bin lirayı geçtiğinde ilçelerde; dört yüz bin lirayı geçtiğinde ise nahiye merkezlerinde şube açılacağı belirtilmiştir. Şubelerin açılmasına karar verme yetkisi İl Genel Meclisi'ne aittir. Sandık işlerini yürütmek için ilçe ve nahiye merkezlerinde birer komisyon mevcuttur. Köylerde bu işleri ihtiyar heyetleri takip etmektedir. Sandık, çiftçilere vereceği paraya yılda yüzde dokuzdan fazla faiz koyamayacak ve çiftçinin ödeme zamanını göz önünde tutarak bir seneden fazla vade ile borç para veya veresiye mal veremeyecektir. Sandık sermayesi en fazla faiz veren ve devlet tarafından tanınan bir bankada muhafaza edilecektir (BCA, 30-10-0-0/66-442-19). Tasarruf sandığı

çiftçilere kredi vermek suretiyle tarımın gelişmesine de katkıda bulunmakta ve kredilerin geri ödenmesinde de çiftçiye kolaylıklar sağlamaktadır.

3.3. Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü Memur ve Müstahdemleri Tasarruf Sandığı

1933 yılında Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve müstahdemleri için tasarruf sandığı oluşturulmuştur. Söz konusu müdürlüğün memur ve müstahdemlerinin kaza, maluliyet ve belirli bir yaş veya hizmet sürelerini tamamlayarak görevden ayrıldıklarında kendilerine ya da varislerine yardım etmek amacıyla oluşturulan tasarruf sandıkları, 17 Haziran 1930 tarihli 1711 sayılı kanunda yer alan hükümleri kapsamaktadır. Geçici görevde olmayan bütün memur ve müstahdemlerin sandığa katılmaları zorunlu tutulmuştur. Memur ve müstahdemlerin aylıklarının veya yevmiyelerinin yüzde beşi ya da yapılan zamların yarısı; göreve yeni başlayacakların ise ilk alacakları maaşın ya da yevmiyelerin dörtte biri söz konusu kişilerin hesabına, sandığa aktarılacaktır. Sandık altı kişiden oluşan bir meclis tarafından idare edilecek, bunların üçü en az bir sene sandığa dahil olan memur ve müstahdemler arasından olmak üzere Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü tarafından, diğer üçü de Genel Meclis tarafından seçilecektir. İdare Meclisi en az ayda bir defa toplanacak olup, karar verilebilmesi için de üyelerin en az yarısından bir fazlasının toplantıda hazır bulunması gerekmektedir. Tasarruf sandığının sermayesi, her hesap yılı sonunda biriken miktarın en az yüzde yirmi beşi nakit veya her an nakde çevrilebilecek tahvil, hisse ve tahvilat olarak milli bankaların birisinde saklanacaktır. Kurumda 25 sene çalışanlar emekliliklerini isteyebilecekler, 65 yaşını dolduranlar da emekliye ayrılacaklardır. Bu kişilerin tasarruf sandıklarındaki birikimleri kendilerine verileceği gibi ikramiye de alabileceklerdir. Mazereti olmadan istifa edenler ise yaptıkları tasarruflarından başka bir ödeme alamayacaklardır. Sağlık sebepleri dolayısıyla istifa edenler veya herhangi bir cezası olmamak şartıyla kurum tarafından işten çıkarılanlar, kendi tasarrufları haricinde her hizmet yılları için tasarruf paralarının yüzde dördü oranında ikramiye alabileceklerdir. Vefat eden çalışanların yetimlerine tasarruf ettikleri para ile birlikte belli kriterler dikkate alınarak ikramiye verilecektir. Tasarruf sandıklarının kurulmasının sebeplerine dair hazırlanan raporda; Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü'nün 1926 yılında oluşturduğu tasarruf sandığının milyonlarca lira sermaye topladığı, kurulduğu zamandan itibaren bir talimatname ile idare edildiği ancak bundan sonra bir kanunla yürütülmesi gereği düşünüldüğünden *Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü Memur ve Müstahdemleri Tasarruf Sandığı Kanunu* adıyla bir kanunun hazırlandığı belirtilmiştir. Raporda sandığın sermayesinin üç milyon lirayı geçtiği, sermayenin atıl kalmaması için sandığın hem kendisine, hem de memurlarına kazanç getirecek bir takım ticari faaliyetleri yapabileceği ayrıca belirtilmiştir (BCA, 30-10-0-0/20-119-21). İlgili tasarruf sandığının Devlet

Demiryolları ve Limanları İşletme Umum Müdürlüğü çalışanlarının küçük birikimlerini zamanla büyük bir sermaye birikimine dönüştürdüğü görülmektedir. Bu açıdan tasarruf sandıklarından beklenen faydanın da sağlandığı söylenebilir. 1930 yılında Alkollü İçkiler Tekel Yönetimi Dairesi memurları için de bir tasarruf sandığı oluşturulduğu görülmektedir (Milliyet, 11 Haziran 1930, s. 3).

3.4. Tasarruf Sandığı Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar

Tasarruf sandıklarının uygulamalarında bazı sorunların yaşandığı da dikkat çekmektedir. Örneğin Akşam gazetesinde yer alan bir habere göre, elektrik şirketi memurları için oluşturulan tasarruf sandığı kasalarında bulunan 32 bin lira değerindeki altının sandık nizamnamesine aykırı olarak piyasadan toplandığı iddiası ile inceleme yapılmış ve gümrükteki *Sekizinci İhtisas Mahkemesi* savcılığı olaya el koymuştur. Savcı Reşit Bey, başta şirket müdürü M. Hansens olmak üzere şirketin denetiminden ve tasarruf sandıklarından sorumlu memurlarından bilgi almıştır Söz konusu görevliler, şirket memurlarının sandıkta biriken paralarının fazla olması nedeniyle bankalardan faiz elde edilemediğinden paralarının bir kısmını altına çevirdiklerini belirtmişlerdir (Akşam, 23 Eylül 1934, s. 2). Bazı kurumların tasarruf sandıkları üyelerinden başka kişilere de borç para vermeleri, bir kısım suiistimal olaylarının yaşanması ve tasarruf sandıkları idare heyetleri içinde yer alan bazı kişilerin sandık talimatnamelerine aykırı hareket etmeleri nedeniyle, çeşitli cemiyetlerde ve kurumlardaki tasarruf yardım sandıklarının, ödünç para verme kanunu gereğince Ticaret Müdürlüğü'ne beyanname vermeleri zaruri hale getirmiştir (Akşam, 16 Mart 1934, s. 5).

3.5. Tasarruf Sandıkları Konulu Yazılar

Tasarruf sandıklarının önemi ve bu sandıkların açılmasının gerekliliği hakkındaki yazıların ulusal basın gündeminde yer aldığı görülmektedir. İstanbul Milletvekili Alaeddin Cemil, Cumhuriyet gazetesindeki *Tasarruf Haftasına Girerken, Ucuz ve Sağlam Mal Siyaseti-Tasarruf Sandıklarının Açılması* başlıklı köşe yazısında tasarrufun kişisel ve toplumsal olmak üzere iki önemli faydasının olduğunu, tasarruf sandıklarının üretim sermayesini topladığı için toplumsal, kişiyi gelecekte de koruyacak sosyal bir sigorta özelliği taşıdığı için de kişisel fayda sağladığına temas etmiştir. Yazara göre Türkiye'de tasarrufun miktarının belirlenmesinde çeşitli güçlükler yaşanmaktadır. Çünkü köyde yaşayan ve tarım ile geçimini sağlayan halk tasarruf ettiği parayı evinde saklamaktadır. Oysaki tasarrufların birikeceği tek yer tasarruf sandıklarıdır ve bu sandıkların açılabilmesi için 17 Haziran 1930 tarihli tasarruf sandıkları kanununa göre izin almak gerekmektedir. Yazıda; *tasarrufun akacağı hakiki yerler bu sandıklardır* ifadeleri ile işçi, memur, köylü ve tüccar gibi her meslek grubundan vatandaşın, hatta çocukların bile beş kuruş dahi olsa paralarını bu sandıklara koymalarının önemi vurgulanmış,

sandıkların her yerde bulunabileceği ve bu sandıklara posta tasarruf sandıklarının da katkı sağlayacağı belirtilmiştir (Cemil, 11 Aralık 1933, s.1).

Basında tasarruf sandıklarının öneminin yanı sıra diğer ülkelerdeki örnekleri ile ilgili yazılara da yer verilmiştir. Şevket Süreyya, Cumhuriyet gazetesindeki *Cihan Biriktiriyor* başlıklı yazısında I. Dünya Savaşı'ndan sonra başta Amerika'da olmak üzere diğer Batılı devletlerde tasarrufa verilen önemden ve tasarruf sandıklarına yatırılan paralardan bahsetmiştir. Süreyya yazısının devamında, savaştan önce Avrupa'da tasarrufun ferdi ve ailevi, savaştan sonra ise milli güç meselesi olarak görüldüğüne dikkat çekmiş ve Türkiye'de nüfus başına sadece bir liranın tasarruf edildiğini, bu yüzden de Türk vatandaşlarının tasarrufa yönelmesinin zaruri olduğunu belirtmiştir (Süreyya, 12 Aralık 1930, s. 1-2). Muhlis Ete de Türkiye'de tasarrufun tarihçesi ve önemi hakkında bilgi verdiği köşe yazısında önemli tespitlerde bulunmuştur. Ete, bir hafta süre ile tasarruf ve yerli malları haftasının kutlanmaya başlandığı 12 Aralık 1929 tarihinin İsmet İnönü'nün Mecliste ulusal tasarrufun ve sanayinin önemi hakkında yaptığı konuşmanın tarihi olduğunu belirtmiştir. Yazısında, Türkiye'de tasarruf ile ilgilenen özel tasarruf sandıklarının olmadığına ve bu işin bankalar tarafından yürütüldüğüne değinen Ete, tasarruf sandıklarının dünyadaki örneklerinden de bahsetmiştir. Ete, biriktirmeyi öğrenmenin, kişiye iradesine sahip olma, hesaplı ve planlı hareket etme yetisini kazandırdığını, tasarrufun sadece bireyi değil ulusu da üstün kıldığını ifade etmiştir (Ete, 3 Ekim 1935, s. 5).

Alaeddin Cemil de, *Posta Tasarruf Sandıkları* başlıklı yazısında milli servet ve ekonominin temel kaynağı olan küçük tasarrufları toplayabilmek için posta tasarruf sandıklarının kurulmasının gerektiğini ve bunu sağlamanın hem devletin hem de halkın menfaatine olacağını belirtmiştir. Cemil yazısında, küçük tasarrufların tasarrufun özünü teşkil ettiğini ancak bankaların küçük tasarrufu toplayamadığını ifade etmiştir. Nitekim 1934 tarihli Bankalar Kanunu ve hükümetin izni ile bankalarda tasarruf paralarının toplanmasına izin verilmiş ama küçük miktardaki paralar carilerle birlikte olduğu için gerçek tasarruf miktarı belirlenememiştir. Alaeddin Cemil de bu nedenlerden dolayı küçük tasarrufları memleketin her köşesinden toplayabilmek için ülke genelinde sayısı 620'yi bulan posta merkezlerinden yararlanılması gerektiğini ve böylelikle tasarruf sandıklarının kurulması ile küçük tasarrufların toplanabileceğini belirtmiştir. Yazıda temas edilen diğer bir husus ise posta tasarruf sandıklarının çalışma usullerinin öğrenilebilmesi için yıllardır bu sandıkları kullanan devletlerin uyguladıkları sistemlerden faydalanılması gerektiğinin önerilmesidir. Bu devletlerin uyguladıkları sistemlerde en küçük paralar dahi kabul edilmektedir. Örneğin bir iki kuruşluk pullar tasarruf cüzdanına yapıştırılmak suretiyle küçük tasarruflara kapı aralanmaktadır. Ayrıca yüksek miktardaki tasarruflar da kabul edilmekte, belli bir miktarı geçen tasarrufun tasarruf sahibi tarafından geri çekilmesi gerekmektedir. Fazla miktar çekilmediği takdirde devlet hisse senedi alınarak kişilerin

hesaplarına yatırılmaktadır. Posta tasarruf sandıklarında toplanan paralar burada kalmamakta, devletin belirlediği en büyük finansal kurumda devletin kontrolünde işletilmektedir (Cemil, 19 Aralık 1936, s. 5). Alaaddin Cemil *Posta Tasarruf Sandıkları ve Bankalar* başlıklı başka bir yazısında da bütün dünyada gelirden arta kalan küçük tasarrufları toplayan binlerce tasarruf sandıkları içinde en çok bilinen ve başarılı olanın *Milli Tasarruf Sandıkları* denilen posta tasarruf sandıkları olduğunu belirtmiştir. İlk defa 1861'de İngiltere'de kurulan ve ülkelerin ekonomileri için önemli bir kaynak olan bu kurumlarda toplanan tasarruf paraları, daha sonra milli bankalara intikal etmekte ve ülkenin ticaret ve sanayisi için büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Tasarruf sandıkları düşünüldüğü gibi bankaların tasarruflarına rakip değil, aksine bankaların ulaşamadığı ve memleketin en ücra köşelerinden toplanan paraların bankaların kasasına girmesini sağlayan kurumlardır. Cemil, tasarrufların *küpten çıkarılarak* kullanılacak duruma getirme vazifesini en iyi şekilde yerine getirecek olan kurumların posta tasarruf sandıkları olduğuna temas ederek, posta tasarruf sandıklarındaki işlemlerin, havale işlemlerini yapan memurlar tarafından yürütüldüğünü, postada toplanan paraların belirli bir miktarı geçince milli bankalara yatırılmak suretiyle milli kaynak olarak kullanılmasının sağlandığını belirtmektedir (Cemil, 6 Aralık 1937, s. 5). Yunus Nadi de *Milli Ekonomide Terakki Safhaları* başlıklı yazısında gelişmiş ülkelerin ekonomik faaliyetlerinde önemli bir yeri olan tasarrufun Türkiye'de özellikle Cumhuriyet döneminde başlamış olduğunu, daha öncesinde kapitülasyonlardan dolayı milli ekonomiden bahsetmenin mümkün olmadığını ancak kapitülasyonları kaldıran Cumhuriyet rejimiminin milli ekonomiyi inşa etmeye başladığını belirtmiştir. Ayrıca tasarruf sandıklarından da bahsederek, 1937 yılında 90 milyon olan toplam tasarrufun, 1938 yılında 102 milyona çıktığını ifade etmiştir. Profesör Muhlis Ete de İktisat Haftası'nın dördüncü günü olan 15 Aralık'ta milli ekonomi ve yerli malları ile ilgili Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu'nda bir konferans vermiştir (Nadi, 16 Aralık 1938, s. 1).

Ankara Halkevinde yaptığı konuşma ile dokuzuncu yerli malı haftasını açan Başbakan Celal Bayar, Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'yi de etkilemeye başlaması ile birlikte bazı iktisadi tedbirlerin alınması gerektiğini, bu tedbirlerin uygulanmasında Türk milletine rehber olma vazifesinin Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne verildiğini belirtmiştir. Bayar konuşmasında; tasarruf sandıklarına da değinmiş ve tıpkı Yunus Nadi'nin temas ettiği gibi 1937 yılında 80 milyon lira olan tasarruf hesaplarının 12 milyon lira artışla 1938 senesinde 102 milyon liraya yükseldiğini belirterek, Türk milletinin tasarrufa yönelik çabalarında artış görüldüğüne dikkat çekmiştir (Akşam, 13 Aralık 1938, s. 1;11). Ziraat Bankası Genel Müdür yardımcısı Cezmi Erçin de Ankara radyosunda tasarruf ve yerli malları haftası münasebetiyle tasarrufun bir milletin iktisadi hayatındaki önemini belirten

konuşma yapmıştır. Konuşmasında; vatandaşın tasarruf ettiği paraları arttırmak için bazı düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu düzenlemelerden ilki tasarruf sandıkları, posta tasarruf sandıkları ve bu sandıkların faaliyetlerine benzer işlevi olan kurumların oluşturulması; ikincisi ise bankaların kurulmasıdır. Cezmi Erçin konuşmasında tasarruf sandıklarının bazı şartları yerine getirmek zorunda olduğuna da vurgu yapmıştır. Yerine getirilmesi gereken bu şartlar arasında; en küçük tasarrufları bile kabul etmek, halkı tasarrufa teşvik etmek için tasarruf mevduatına faiz vermek ve mevduatı emniyete almak yer almaktadır. Erçin'e göre, tasarruf mevduatının kabulünde bazı kolaylık sağlanmalı, tasarruf cüzdanları, kumbaralar ve ikramiyeler dışında bazı hususlara da dikkat edilmelidir. Bu hususlar; tasarruf edilmesi istenilen meblağın tasarruf sandıkları memurları tarafından tasarruf eden kişinin ikametgâhında tahsil edilmesi, tasarruf cüzdanının belirli bir zaman için bloke edilmesi yani cüzdandaki hesaba sadece para yatırılıp, sürenin bitiminden önce para çekilmemesi, para arttırma taahhüdü yapılması ve hediye tasarruf cüzdanları ile okul ve gençlik sandıklarının kurulmasıdır. Erçin konuşmasında tasarruf sandıklarının, halkın birikimlerini en güvenilir ve faydalı bir şekilde koruduğu gibi toplanan paraları çeşitli alanlarda kullanma fırsatını sağladığını ve artırılan paranın milli ekonomiye aktarılmasını temin ettiğini belirtmiştir. Tasarruf sandıkları hakkında verilen bilgiye göre; bu sandıkların kurulması ve bunlara yapılan yatırımların devlet tarafından korunması sandıklar hakkındaki kanunla sağlandığını belirtmiştir. Hükümet, bu kanuna göre il özel idarelerine ve belediyelere tasarruf sandığı açma izni vermiştir. Söz konusu kanun, tasarrufları şu hükümler ile güvence altına almıştır: Tasarruf sandıklarına yapılan mevduat devletin güvencesi altındadır. Her kişiye ait paranın bin liraya kadar olan kısmı haczedilemez sadece bunun faizi haczedilebilir. Tasarruf sandıklarına ait para ve mallar devlet emvali hükmündedir. Mevduattan milli bankalara yatırılacak kısmın hangi bankaya yatırılacağını hükümet tayin etmektedir (Ulus, 16 Aralık 1938, s. 2;9).

Tasarruf sandıklarına dair Varlık dergisinde üç yazılı bir seri kaleme alan Sait Emin Özbek ise II. Dünya Savaşı arefesinde meseleyi derinlemesine tahlil etmiştir. İlk tasarruf sandığının 1778'de Hamburg'da kurulduğuna değindikten sonra, bu tecrübeden elde edilen faydanın kısa sürede yeni tasarruf sandıklarının kuruluşuna da zemin oluşturduğundan bahsetmektedir. Özbek'e göre 19. yüzyılda başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri ve ABD'nin en ücra köşelerine kadar tasarruf sandıkları yayılmıştır. Posta Tasarruf Sandıkları konusunda özel bir başlık açan Özbek, çeşitli ülkelerdeki Posta Tasarruf sandıklarının kuruluş tarihlerini de vermiş ve tasarruf sandıklarının hukuki mahiyeti ve kontrolü, devletçi ve liberal ekonomik sistemdeki uygulama biçimlerini de değerlendirmiştir (Özbek, 1 Son Teşrin 1937, s. 498-499). Posta teşkilatı ülkelerin en ücra yerlerine kadar yayılmış olduğundan, bankalara ihtiyaç duyulmadan posta teşkilatının şube ve büroları

aracılığıyla halkın tasarruf ettiği paraların kolayca toplanmasını sağlamanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda bu sandıkların devlet güvencesi altında olmasını da, halk nezdinde itibarlarını artırıcı bir unsur olarak değerlendiren Özbek, “Tasarruf sandıkları, en küçük miktarlarda olanları da dahil tasarruf mevduatını toplayıp plase eden birer cihaz olmakla berâber bazı memleketlerde bilhâssa buhran zamanlarında” öneminin daha da arttığını ifade etmektedir (Özbek, 15 Son Teşrin 1937, s. 517-518). Özbek’in yazılarını kaleme aldığı dönem II. Dünya Savaşı’nın yaklaştığı bir sürece rast gelmektedir. Varlık dergisinin 1938 yılı ilk sayısında kaleme aldığı yazı dizisinin son yazısında ise Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren bankalarda tasarruf mevduatının artışına dair istatistiki verilere değinmiştir. 1923 yılında 8.055 mûdinin bankalardaki toplam mevduatı 3.897.224 lira iken yıllar içerisinde mudi sayısı artmış ve mevduat da çoğalmıştır. Nitekim 1936 yılında bankalarda tasarruf mevduatı olan kişi sayısı 225.075 olurken mevduat toplamı ise 83.960.000 liraya yükselmiştir. 1928-1936 yılları arasındaki değişimle ilgili değerlendirmede bulunan Özbek, “Bu rakamlar bize, milli tasarruf mevduatı yekûnunun dört senede bir misli artmakta bulunduğunu gösteriyor. Bu artışın bundan sonra da devam edeceği ve bir iki sene zarfında kredi müesseselerimize mevdu tasarrufların 100 milyonu geçeceği şüphesizdir.” demiştir (Özbek, 1 İkinci kanun 1938, s. 565). Özbek’in yazılarından anlaşıldığı kadarıyla Türkiye’de II. Dünya Savaşı öncesinde tasarruf sandıklarına olan teveccüh artarken, banka mevduatları da hızla artmaktadır.

Tasarrufun ve tasarruf sandıklarının önemini belirten yazılar II. Dünya Savaşı sürecinde de basının konusu olmuştur. Türkiye, II. Dünya Savaşı’na fiilen girmese de, savaşın bütün olumsuzluklarından etkilenmiş, her an savaşa girme riskine karşı bütçesinin büyük bölümünü savunmaya ayırmak zorunda kalmıştır. Böylesi bir ortamda halkın farkındalık kazanmasını sağlamak adına tasarrufun önemine vurgu yapan yazılar gazete sütunlarında daha sık yer almaya başlamıştır. Örneğin, Ziyaeddin Fahri *Tasarruf Terbiyesi* başlıklı yazısında tasarrufun her şeyden önce bir terbiye meselesi olduğuna değinmiştir. Yazısının girişinde tasarrufun tarihçesi hakkında geniş bilgi veren yazar, Türkiye’de büyük önem verilen tasarruf haftasının, tasarrufu mümkün kılan sosyal ve ekonomik şartları hazırlamayı hedeflemesi gerektiğini ifade ederek dedelerimizin *küpte saklamak, kemerde gizlemek* zihniyetinin artık geçerliliğini yitirdiğini ve tasarruf haftasının sabit ve az maaşlı halkın tasarruf etmesini sağlayacak teşkilatlanmaları gerçekleştirme haftası olması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı’nın getirdiği ekonomik sıkıntıların bu teşkilatlanmayı Türkiye’de zaruri hale getirdiğini ifade etmiştir (Fahri, 18 Aralık 1941, s. 2). Yunus Nadi ise *Bundan Sonra İçin Gayemiz: Devamlı Tasarruf ve Mümkün Olduğu Kadar Fazla İstihsal!* başlıklı yazısında ekonomik krizin Türkiye’de özellikle milli paranın değerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Yazıda temas edilen diğer bir husus ise; dünyanın

yeni bir savaşın içinde olduğu zamanlarda milli güvenliğin sağlanması için Türk halkının seferberlik halinde bulunduğu ve bu durumun ekonomik bakımdan bazı zorlukları da beraberinde getirdiğidir (Nadi, 12 Aralık 1941, s. 1). Nitekim II. Dünya Savaşı başladığında Türkiye 1 milyon genci silah altına almıştır. Üretimin düşmesi ve ithalatın yapılamaması nedeniyle tüketim sınırlandırılarak, bazı tüketim mallarında karne uygulamasına gidilmiştir. Savunma masraflarının artması bir takım yeni vergileri de gündeme getirmiş, Milli Koruma Kanunu, Varlık Vergisi² ve Toprak Mahsulleri Vergisi gibi olağanüstü vergiler konulmuştur (Aslan, 2016, s. 2-3; Değirmenci, 2023, s. 194-198).

Türkiye’de çeşitli tasarruf tedbirlerinin alındığı böylesi bir ortamda halkın tasarruf konusunda bilinçlenmesini sağlamak hususunda basının önemli bir güç olduğu görülmektedir. Nitekim Tasvir-i Efkar gazetesinin 13 Aralık 1941 tarihindeki sayısında tasarrufun önemini anlatan yazılara geniş yer verilmiştir. *El Birliği ile Biriktirmeye Sarılalım* başlıklı yazıda Batı medeniyetine dahil olan milletlerin tasarrufun önemini anlamış olduklarına vurgu yapılarak, özellikle Fransız, Alman ve İngiliz milletlerinin gerek toplumsal gerekse ferdi olarak tasarrufu milli hayatın temel dayanağı olarak gördükleri, bu yüzden de II. Dünya Savaşı dönemindeki ekonomik sıkıntılar hariç tutulduğunda, diğer zamanlarda ekonomik bakımdan gelişme gösterdikleri belirtilmiştir. Yazıda Türkiye’de tasarrufun milli vasıflardan biri olmasına ve atalarımızın tasarrufa önem vermelerine rağmen, savaş sürecinde resmi kurumların ve fertlerin tasarrufu göz ardı ettikleri, bu yüzden Türk halkını tasarrufa alıştırmak için Milli Tasarruf Sandıklarına önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Tasvir-i Efkar, 13 Aralık 1941, s. 1;3). Yine gazetenin aynı sayısında Peyami Safa’nın *Dehşet Yıllarına Doğru* ve Cihad Baran’ın *Yarını Öbür Günü Düşünmeliyiz* başlıklı yazılarında tasarrufun öneminden bahsedilmektedir (Tasvir-i Efkar, 13 Aralık 1941, s. 1-2).

II. Dünya Savaşı yılları her alanda Türkiye’nin tasarruf tedbirlerini devreye koymasını zorunlu kılmıştır. Savaşın getirdiği yeni şartlar ve Türkiye’nin her an savaşa girme ihtimali karşısında devlet harcamalarında gidilen kısıtlamalar bunun önemli örneklerinden birisidir. 1940 bütçesinde Milli Müdafaa ve Düyun-ı Umumiye dışında kalan bütün dairelerin bütçelerinde yüzde 10 oranında tenzilat yapılmıştır. Bu sayede on milyon liralık tasarruf elde edilmiştir (Tekeli; İlkin, 2016, s. 28).

---

² Başbakan Şükrü Saraçoğlu 1945 yılında Yerli Malları ve Tasarruf Haftası’ndaki açılış konuşmasında II. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarının yükünü taşımada olağanüstü vergilerin önemli bir yeri olduğunu, Varlık Vergisi uygulamasının 320 milyon liralık bir kaynak sağladığını; savaşın son yıllarında artan masrafların karşılanmasında ise toprak mahsullerinden 120 milyon lira elde edildiğini belirtmiştir. Bkz. Tekeli; İlkin, 2004, s. 456.

Savaşın getirdiği şartlar nedeniyle başta milli savunma alanında yapılacak harcamaların finansmanını sağlayabilmek amacıyla devlet tarafından tahvil ve bono yoluyla borçlanmaya gidildiği görülmektedir. Haziran 1935'te 2794 sayılı yasayla kurulan Amortisman Sandığı bu tür borçlanmaya önemli örneklerden birisi olarak verilebilir.

“2 Haziran 1941 tarih ve 4058 sayılı yasayla bu sandığa Hazine kefaletiyle hamiline muharrer azami 25 milyon liralık tasarruf bonusu çıkarma yetkisi verilmişti. Bu tasarruf bonolarının faizi peşin ödenmekte, istendiğinde paraya çevrilebilmektedir. Bu bonolardan gelen paralar Hazine'ye devredilecek ve Hazine tarafından milli müdafaa hizmetlerine ilişkin fevkalade tahsisata karşılık olarak irad kaydedilecektir. Bu yolla, küçük birikimleri olan ama bunları bankalara yatırmamış bulunan ailelerin, bu birikimlerinin savunma harcamalarına yönltilmesine çalışılıyordu.” (Tekeli; İlkin, 2016, s. 63)

Amortisman Sandığı örneğinde görüldüğü gibi devlet vatandaşın elinde bulunan küçük birikimlerin toplanmasını sağlamaya çalışıyordu. Bu açıdan II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tasarruf sandıklarının öneminin daha da arttığını söylemek mümkündür. Nitekim 1941'den itibaren gazetelerde tasarruf sandıklarının konu alan yazıların yer almaya başlamasını bu gelişmelere bağlamak yanlış olmayacaktır.

8 Ekim 1941 tarihli Vatan gazetesinde yer alan haberde de tasarruf için atılan yeni bir adım olarak tasarruf sandıklarından bahsedilmiştir. Hazırlanan bir nizamnameye göre; özel idareler ve belediyelerin tüzel kişilik taşımak üzere bütün yurttan tasarruf sandıklarının kurulacağı belirtilmiştir. İstanbul Emniyet Sandığı dışında milli bankalar tarafından oluşturulacak tasarruf sandıkları söz konusu nizamnameye bağlı olacaktır. Sandıkların para ve emvali devlet malı sayılacak, beş senelik kâr, idare masrafları bankaya yatırılan paranın faizinin karşılanması noktasında meydana gelecek açıklar, özel idareler ve belediyeler tarafından kapatılacaktır. Sandıklar alacaklarına ek teminat olmak üzere depozite edilen gayrimenkullere bankalar kanunu hükümleri dâhilinde tasarruf etme hakkına sahip olacaklardır. Tasarruf sandıkları mevduat sahiplerine kredi açabilecek, rehin olarak bırakılan altınlardan yüzde on oranında kâr elde edebileceklerdir. Sandıkların bütün işlemleri damga vergisinden muaf tutulmuş, sandıklara katılım 25 kuruş gibi cüzi bir miktardan başlatılmıştır (Vatan, 8 Ekim 1941, s. 1). Suphi Nuri İleri ise En Son Havadis gazetesindeki Sıhhat *Tasarruf Sandıkları* başlıklı yazısında özellikle halkı tasarrufa yönelten tasarruf sandıklarının bazı eksiklikleri olduğuna vurgu yapmıştır. İleri'ye göre Türkiye'de yapılan faaliyetlerde ekonomiye öncelik verilmekte, sosyal alanlarda özellikle sağlık alanında yeterli yatırımlar yapılmamaktadır. Bu yüzden yeni açılacak tasarruf

sandıkları hastalık ve ihtiyarlık sigortası olarak işlev görmelidir. Halk sağlıklıyken bu sandıklara her ay belli miktar para vermelidir. Böylece biriken paralarla faiz yerine ilaç dağıtılabılır ya da ve tedavi masrafları karşılanabilir (İleri, 16 Ekim 1941, s. 2).

Halkı tasarrufa alıştırmak ve halkın para sıkıntılarını gidermek amacıyla oluşturulan tasarruf sandıkları hakkındaki kanunun uygulanma biçimini göstermek amacıyla Maliye, İçişleri ve Ticaret Bakanlıkları tarafından bir nizamname hazırlanarak onaylanmıştır. Buna göre, özel idareler, belediyeler ve milli bankalar tarafından kurulacak olan tasarruf sandıklarının yetkileri, statüleri, idare şekilleri, bütçeleri, halkla ve bankalarla olan ilişkileri, faizlerin başlangıç ve bitiş günleri bu nizamnameye tabi olacaktır. Nizamnameye göre tasarruf sandıklarına ait bütün para ve mallar devlet malları hükmündedir. Bunları çalanlar, zimmetine geçirenler ve suiistimal edenler devlet malına zarar vermiş gibi ceza alacaklardır. Tasarruf sandıklarına yatırılan tahvil ve altınların rehin olarak verildikleri zamanki değerlerinin yüzde onunu kaybetmesi veya borcun gününde ödenmemesi durumunda, borçluya bir hafta içinde eksilen değeri tamamlaması veya borcun ödenmesi gerektiği bildirilecektir. Daha sonra rehin edilen tahvil veya altın satılacak, masraflarla birlikte sandığın alacağı ayrıldıktan sonra geri kalan kısmı sahibine geri verilecektir. Tasarruf sandıkları için yapılan tüm işlemler her türlü vergiden muaf olacaktır. Tasarruf sandıklarındaki vadeli paranın, vadesinden önce geri verilmesi isteği karşısında bu paranın talimatname ile belirlenen kısmını geri vermekle sandıklar yetkili olacak, sadece mevduat sahiplerine avans verilebilecektir. Sandıklara paranın yatırıldığı tarihten itibaren 15 gün geçmedikçe para geri alınamayacaktır. Özel idare veya belediyelerin sahip oldukları ve paraya çevrilmesi kolay olan mal ve eşya, tasarruf sandıkları tarafından verilecek borçlar için teminat olarak kabul edilecektir. Tasarruf sandıklarının idare ve denetiminden, Genel Kurul, İdare Heyeti, Müdür ve Denetçiler sorumlu olacaktır. Özel idare ve belediyeler tarafından kurulacak tasarruf sandıklarının, nüfusu elli bine kadar olan şehirlerde bir, nüfusu elli bin ve daha ziyade olan şehirlerde iki denetçisi bulunacaktır. Denetim yapacak kişiler bölgenin en büyük mülkiye amiri tarafından gösterilecek iki katı aday arasından umumi heyetçe seçilecektir. Bunların, sandıkların buldukları şehirlerde oturmaları ve banka işlerinden anlamaları şarttır. Reşit olmayanlar tasarruf sandıklarına re'sen para yatırabilecek ancak bu yatırdıkları paraları geri alabilmeleri ancak veli ve vasilerinin iznine bağlı olacaktır. Yatırılan paraya verilecek olan faizlerin oranları, sandıkların buldukları yerlerin iktisadi ve ticari durumları göz önünde tutulmak şartıyla ve yatırılış müddetlerine göre değişmek ve yüzde ikiden aşağı olmamak üzere, her yılbaşından önce Bakanlık tarafından belirlenecektir. Gerektiğinde bu faiz oranları yıl içinde değiştirilebilecektir. Tasarruf sandıkları, kanunda teminat olarak kabul edileceği belirtilen tahvillerin borsa fiyatının yüzde 70'i, hazine bonoları karşılığında Ticaret

Bakanlığı tarafından belirlenecek oran içinde, altın karşılığında Merkez Bankası tarafından belirlenen fiyatın yüzde 80'i, özel idare ve belediyelere yapılacak borçlanmalarda teminat olarak alınacak menkullerin sandık idare kurulunca belirlenen değerlerin yüzde 90'ı oranında borç verebilecektir. Ticaret Bakanlığı gerek gördüğünde, İçişleri Bakanlığı da, idari tahkikat nedeniyle tasarruf sandıklarının teftiş edebileceklerdir. Tasarruf sandıkları, Ticaret ve İçişleri bakanlığını ortak kararlarıyla tasfiye edilebileceklerdir. Tasarruf sandıklarının kuruldukları tarihten itibaren beşinci senenin sonundaki kârı, idare masraflarıyla sandıklarda biriken paraya verilen faizleri karşılayamadığında 1711 sayılı kanunun ikinci maddesi göz önünde tutularak tasfiye edilir (Ulus, 12 Ağustos 1942, s. 2; Vakit, 12 Ağustos, 1942, s. 2; Resmi Gazete, 11 Ağustos 1942, s. 3485-3487). Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen Tasarruf Sandıklar Nizamnamesine göre ayrıca özel idareler ve belediyeler tarafından tasarruf sandıklarının oluşturulması il ve belediye meclislerinin kararı, İçişleri ve Ticaret bakanlıklarının teklifleri ve Bakanlar Kurulu'nun kararına bağlı olacaktır. Sandıklara yapılacak asgari para 25 kuruş olarak belirlenmiştir (Bugün, 12 Ağustos 1942, s. 1). Bu nizamnamede küçük çocukların da bu sandıklarda hesap açmalarına izin verileceği, memleketin birçok yerinde açılacak olan bu sandıklara sadece para değil mahsul verilerek de hesap açılacağı belirtilmiştir (Akşam, 5 Ekim 1941, s. 1). Böylelikle verilecek malın o günkü piyasa fiyatı para olarak sandığa yatırılmış kabul edilecektir (Tasviri Efkar, 5 Ekim 1941, s. 1; Vatan, 5 Ekim 1941, s. 3). Maliye, İçişleri ve Ticaret bakanlıkları tarafından ortaklaşa hazırlanan ve Danıştay'ın incelemeleri sonucunda 9 Temmuz 1942 tarihli tezkere ile gönderilen Tasarruf Sandıkları Nizamnamesi'nin yürürlüğe girmesi Bakanlar Kurulu tarafından 27 Temmuz 1942 tarihinde kabul edilmiştir (BCA, 30-18-1-2/99-65-9). Nizamnamenin II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği bir dönemde kabul edilip yürürlüğe girmesi yukarıda da ele alındığı gibi devletin özellikle milli savunmaya yönelik ihtiyacının en azından bir kısmının halkın küçük birikimlerinin tasarruf sandıkları aracılığıyla devlet kontrolüne geçmesini sağlamaya yönelik girişimler olduğu görülmektedir.

Tasarruf Sandıkları Nizamnamesinin kabul edilmesinden sonra Sümerbank tarafından da bir tasarruf sandığı kurma isteği gündeme gelmiştir. Maliye Bakanı bu konu ile ilgili olarak Başbakanlığa gönderdiği yazısında, tasarruf sandıkları hakkında 1711 sayılı kanunun 11. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan *bu kanun ahkâmını kabul ettikleri takdirde milli bankalarda hükümetin mezuniyeti ile müstakil tasarruf sandıkları servislerini vücuda getirebilirler* hükmü gereğince Sümerbank'ın söz konusu kanunun hükümlerine uymak şartı ile bir tasarruf sandığı kurmasının hazine tarafından uygun görüldüğünü belirtmiştir (BCA, 30-10-0-0/138-986-7).

Tasarruf sandıklarının amacına ulaşip ulaşmadığı basının tartışma konusu olmuştur. Nitekim Namık Zeki Aral, Vatan gazetesindeki *Tasarruf Sandıkları* başlıklı yazısında sandıkların esasında kazanç amacı gütmeyeceğini

özellikle daha mütevazı yaşayan halk kitlelerini tasarrufa ve birikimlerini değerlendirmeye teşvik ve böylece ekonomik kalkınmaya hizmet ettiğini belirtmiştir. Yazısının devamında tasarruf sandıklarının banka işlevi görmediğini, bankaların özellikle piyango usulü uygulayarak tasarrufu çığırından çıkardıklarını, Mithat Paşa tarafından kurulan Emniyet sandıklarının da aynı yolu takip ederek bankalar gibi ülke halkını tasarrufa değil, kumara davet ettiğini iddia etmiştir. Türkiye’de tasarruf sandıklarının kurulması ve çoğaltılması için 1930 yılında çıkarılan 1711 sayılı kanunun hiçbir yararı olmadığını, çünkü kanuna göre bir taraftan tasarruf sandıkları oluşturulurken, diğer taraftan isteyen bankalara müstakil tasarruf sandıkları oluşturmak hakkı tanındığını belirtmiştir. Yazıda ayrıca, milli bankaların tasarruf sandıkları oluşturmadığını, tasarruf sandığı servisi kurmak için sadece Ziraat Bankası ve Türkiye Kredi Bankasının teşebbüste bulunduğunu vurgulamıştır (Aral, 3 Temmuz 1952, s. 2).

4. SONUÇ

Türkiye’de halkın tasarruf yapmasını sağlamak amacıyla teşkil edilen tasarruf sandıklarının kuruluşunu, Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar götürmek mümkündür. Nitekim gerek II. Meşrutiyetin ilanı sonrası gerçekleşen Balkan Savaşları gerekse I. Dünya Savaşı sürecinde basında tasarruf sandıkları hakkında kaleme alınan yazılar ve verilen konferanslar, savaşın getirdiği olağanüstü şartların bir sonucu olarak, tasarrufa duyulan ihtiyacın artmasıyla birlikte tasarruf sandıklarına verilen önemi ortaya koymasından önem arz etmektedir. Milli Mücadele’nin kazanılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin kalkınması yolunda da halkın küçük tasarruflarını ihtiva eden tasarruf sandıklarının önemi artarak devam etmiştir.

Tasarruf sandıkları, Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’de kendini hissettirdiği dönemde de alınan tasarruf tedbirlerinden biri olmuştur. Bu sandıklarda tasarruf yapanların çoğunluğu işçi, memur ve küçük tacirlerden oluşmuştur. Tasarruf sandıkları kazançları sınırlı olan bu küçük tasarruf sahiplerinin menfaatlerini koruma amacıyla kurulmuşlardır. Sandıklara yapılacak tasarruf en az 25 kuruş olarak belirlenmiş, küçük çocukların da bu sandıklarda hesap açmalarına izin verilmiş, memleketin birçok yerinde açılacak olan sandıklara sadece para değil mahsul verilerek de hesap açılacağı belirtilmek suretiyle halkın katılımı arttırılmaya çalışılmıştır.

Tasarruf sandıklarının denetimi hususuna da hassaten önem verilmiştir. Denetleyicilerin genel heyet tarafından seçilmesi, bankacılıktan anlayan kişilerin denetleyici olarak seçilmeleri ve bunların sandıkların bulunduğu şehirlerde oturmalarının gerekliliği sandıkların denetimine verilen önemi göstermesi bakımından önemlidir. Sandıkların oluşturulmasında devletin yanı sıra özel teşebbüse de imkân verilmesini, sandıkların sayılarını ve işlevlerini arttırmak için başvurulmuş bir yöntem olarak değerlendirmek

mümkündür. Tasarruf sandıklarının yetkileri, statüleri, idare şekilleri, bütçeleri, halkla ve bankalarla olan ilişkileri, faizlerin başlangıç ve bitiş günleri Tasarruf sandıkları nizamnamesine tabi olmuştur. Köylerde tarım ve hayvancılığı geliştirmek amacıyla kurulan tasarruf sandıkları çiftçiye borç para vermek, çiftçinin her türlü ihtiyacını karşılamak, sağlık konusunda yardımcı olmak ve çiftçilikle ilgili işler hakkında deneyim kazanmaları için yabancı devletlere ve yüksekokullara öğrenci göndermek gibi birçok amaca hizmet etmiştir. Çeşitli kurumlarda oluşturulan tasarruf sandıkları ise çalışanlarını emekli olduklarında veyahut görevden ayrıldıklarında kendilerine ve ailelerine yardım etmek amacıyla oluşturulmuştur.

Devlet, tasarruf hususunda geniş kitlelere ulaşabilmek için çeşitli yöntemler izlemiştir. Örneğin halkın toplanma alanları olan camiler birer propaganda merkezi olarak kullanılmış ve tasarrufla ilgili bilgiler buralardan halka aktarılmaya çalışılmıştır. Kurulan çeşitli tasarruf sandıkları aracılığıyla da çalışanların küçük birikimleri süreç içinde büyük sermayelere dönüştürülmüştür. Bu durum tasarruf sandıklarından beklenen faydanın sağlandığını göstermektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi, II. Dünya Savaşı yıllarının olağanüstü şartları, Türkiye'nin her alanda tasarruf tedbirlerini uygulamaya koymasını gerekli kılmıştır. Böylesi zor bir süreçte halkın küçük birikimleriyle oluşturulan tasarruf sandıklarının önemi de tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Öyle ki savaş yıllarındaki gazetelerde tasarruf sandıkları ile ilgili yazıların sıklıkla yer alması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Nitekim Ulusal basın gerek Dünya Ekonomik Krizi'nin Türkiye'de etkisini gösterdiği dönemde, gerekse II. Dünya Savaşı sürecinde tasarrufun önemi ve tasarruf sandıklarının açılmasının gerekliliği hakkındaki yazılara yer vererek halkta tasarruf algısının oluşmasına ve yerleşmesine zemin oluşturmuştur. Türkiye'de çeşitli tasarruf tedbirlerinin alındığı böylesi bir ortamda halkın tasarruf konusunda bilinçlenmesini sağlamakta basının ne derece önemli bir güç olduğu da ayrıca dikkate değerdir.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarların herhangi bir çıkara dayalı ilişkisi bulunmamaktadır.

ETİK ONAY/KATILIMCI ONAMI

Makale kapsamında katılımcı kullanılmadığı için ilgili onaya yer verilmemiştir.

MADDİ DESTEK

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

YAZAR KATKILARI

Bu araştırma ve araştırma ile ilgili tüm aşamalar tek yazar tarafından yürütülmüştür.

KAYNAKÇA

Akşam

Aral, N. Z. (3 Temmuz 1952). Tasarruf Sandıkları. Vatan.

Arslan, M. (2016). 2. Dünya Savaşı ve Türkiye’de Savaş Ekonomisi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*. 2 (2), 1-14.

Batır, B. (2017). Öğrencilerin Şirketi: Galatasaray Lisesi Talebe Sandığı’nın Kurulması ve Bilançosu. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 6 (4), 13-27.

BCA. 30-10-0-0/138-986-7.

BCA. 30-10-0-0/20-119-21.

BCA. 30-10-0-0-0/66-442-19.

BCA. 30-18-1-2/42-2-15.

BCA. 30-18-1-2/99-65-9.

BCA. 490-1-0-0/1-3-16.

BCA. 490-1-0-0/1-3-22.

BCA. 51-0-0-0/12-101-20.

BCA. 51-0-0-0/3-17-23.

Bora, C. (Aralık 1979).1876 Yılında Cezaevlerinde Kurulan Tasarruf Sandıkları. *Karınca Kooperatif Postası*, C. 47, N. 516, 17-18.

Bugün

Bulut, M. (2003). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye’de Devletçiliğe Geçiş. *Bilig*, (26), 77-101.

Cemil, A. (11 Aralık 1933). Tasarruf Haftasına girerken, Ucuz ve sağlam mal siyaseti-Tasarruf Sandıklarının Açılması. *Cumhuriyet*.

Cemil, A. (19 Aralık 1936). Posta Tasarruf Sandıkları. *Cumhuriyet*.

Cemil, A. (6 Aralık 1937). Posta Tasarruf Sandıkları ve Bankalar. *Cumhuriyet*.

Cumhuriyet

Çok, A. T. (2013). *1929 Dünya Ekonomik Buhranı Ve Türk Basınına Yansımaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Değirmenci, S. (2023). İkinci Dünya Savaşı’nda Türkiye Ekonomisi: Politikalar, Yaklaşımlar ve Sonuçlar. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 181-204.

- Duman, D. (1992). Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 127-141.
- Engin, E. (2007). Galatasaray Lisesi (1923-1950 Dönemi). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ete, M. (3 Ekim 1935). Cumhuriyet.
- Fahri, Z. (18 Aralık 1941). Tasarruf Terbiyesi. Cumhuriyet.
- Gözcü, A. (2012). *1930 Dünya Ekonomik Bunalımı Sonrasında Türkiye’de Ekonomik Politika Arayışları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Habib Edip, H. (22 Ağustos 1929). Küçük Tasarruflar. Cumhuriyet.
- İleri, S. N. (16 Ekim 1941). Sıhhat Tasarruf Sandıkları. En Son Havadis.
- İmre, Z. (1944). Usulsüz Vedia Akdi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 10(1-2), 188-228.
- Milliyet
- Muallim
- Muallimler Mecmuası
- Nadi, Y. (12 Aralık 1941). Bundan Sonra İçin Gayemiz: Devamlı Tasarruf ve Mümkün Olduğu Kadar Fazla İstihsal!. Cumhuriyet.
- Nadi, Y. (16 Aralık 1938). Milli Ekonomide Terakki Safhaları. Cumhuriyet.
- Nurullah. (Şubat 1924). Mekteplerde Tasarruf Sandıkları. Muallimler Mecmuası, S. 20, 555-558.
- Özbek, S. E. (1 İkinci teşrin 1938). Tasarruf Sandıkları III Tasarruf ve Posta Tasarruf Sandıklarının Fayda ve Hizmetleri. *Varlık*. 5(108), 564-565.
- Özbek, S. E. (1 Son teşrin 1937). Tasarruf Sandıkları ve Posta Tasarruf Sandıkları – I. *Varlık*. 5(104), 498-499.
- Özbek, S. E. (15 Son teşrin 1937). Tasarruf Sandıkları ve Posta Tasarruf Sandıkları – II. *Varlık*. 5 (105), 517-518.
- Resmi Gazete, S. 5181.
- Sarıgüzel, N. (2021). Türkiye'nin 1929 Dünya Ekonomik Krizine Karşı Aldığı Mali ve Ticari Tedbirler. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18 (43), 7055-7081.
- Satı. (15 Kanun-ı evvel 1328). Mekteplerde Teavün ve Tasarruf Sandıkları. *Tedrisat-ı İbtidaiye Mecmuası*.
- Sönmezoğlu, F. (2015). *İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası*, Der Yayınları.
- Süreyya, Ş. (12 Aralık 1930). Cihan Biriktiriyor. Cumhuriyet.

Şavlı, R. (1993). *1929-1930 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'ye Yansımaları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Tasvir-i Efkâr

TBMM Zabıt Ceridesi, D. 3, C. 20. S. 177-178.

Tekeli, İ; İlkin, S. (1977). *1929 Dünya Ekonomik Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Yayınları. Ankara.

Tekeli, İ; İlkin, S. (2004). *Cumhuriyetin Harcı Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, İ; İlkin, S. (2009). *Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu*. Bilge Kültür Sanat Yayınları. İstanbul.

Tekeli, İ; İlkin, S. (2016). *İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si*, C. 2, İletişim Yayınları, İstanbul.

Tekinsoy, Y. E. (2020). 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye'de Devletçilik Politikaları. *95. Yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasi Sosyal ve Ekonomik Hayat (1918-1938)* içinde, (ss. 277-314), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Toker, N. G. (2019). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Toplumla Bütünleşme Projesi Olarak Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti. *History Studies*, 11(2), 655-679.

Tokgöz, E. (2004). Cumhuriyet Döneminde Ekonomik Gelişmeler, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi C. II* içinde, (ss. 319-368), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları

Ulus

Uyanış Sevetifünun

Vakit

Vatan

EKLER

Ek-1: 26 Nisan 1935 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki reklam.

Küçük fakat azametli bir kuvvet!

Su bazarlarla üzerlerindeki küçük buğday taneleri kadar ehemmiyetsiz ne vardır? Zaten

Bir Buğday tanesinin ne hükmü olur?..

Fakat birçok buğday taneleri bir araya geldiği zaman köylüyü, değirmenciye, fırıncıyı, ekmekeciyi, çalıştırmakta binlerce insana iş vermekte ve her şeyden evvel hepimizin her günü ekmeğimizi temin etmektedir

Bir beş kuruşluk için de aynı buğday misalini ele alabiliriz. Tek başına

Bir beş kuruşluğun ne hükmü olur?..

Fakat tasarruf edilip kumbaralara sevkedilen birçok beş kuruşluklar, toplu olarak büyük bir kuvvet teşkil eder. Bu kuvvet yalnız şahısların değil, fakat sayısız insanlara saadet getirir.

Beş kuruşlarla bir kumbara, kumbara ile bir kasa dolar

Siz de İş Bankasından bir kumbara alınız

Kumbara İş Bankasının İş Bankası da Cumhuriyetin eseridir

Ek-2: 28 Mayıs 1936 tarihli Uyanış Servetifünun gazetesindeki reklam.

